

REDEFINICIJA KILOGRAMA

Dr. Sc. Mladen Bezjak, dipl.ing.

14. Konferencija o mjeriteljstvu i akreditaciji
Zagreb, 28. svibnja 2019.

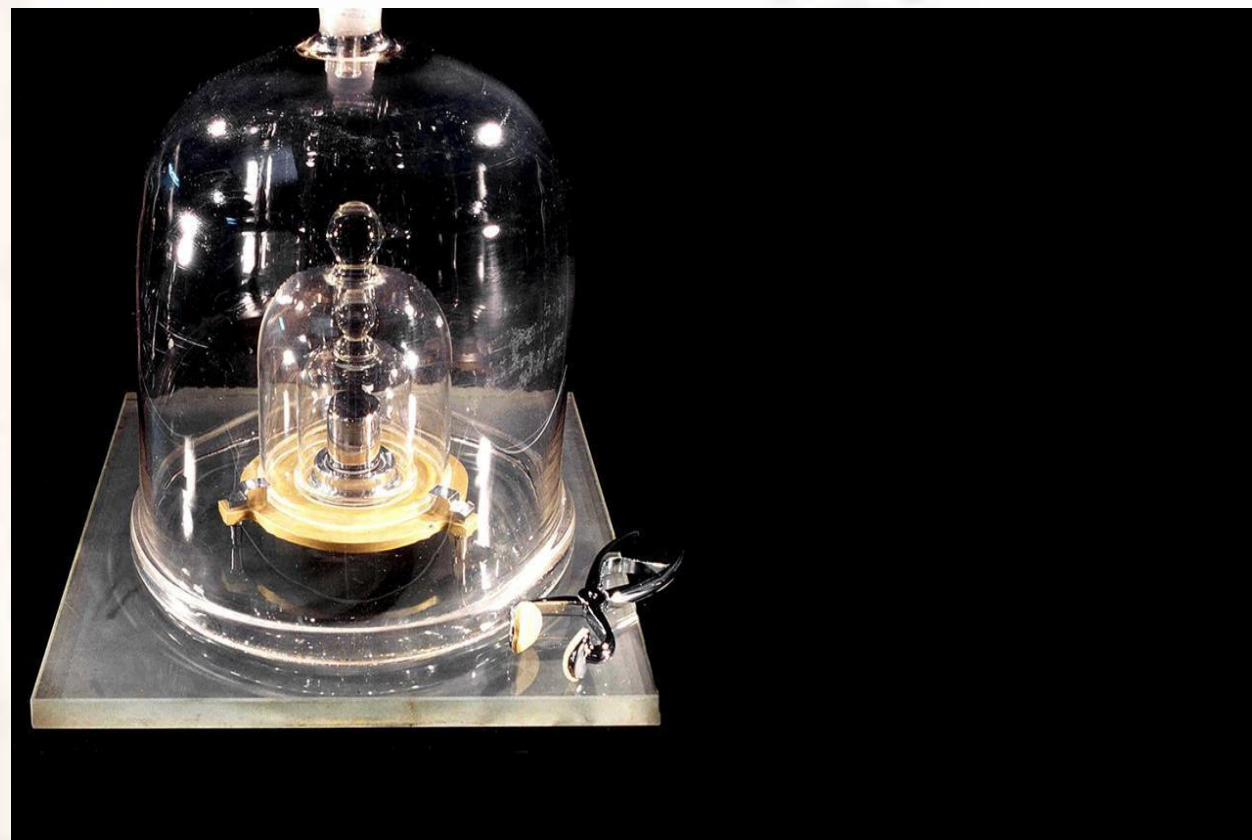
REDEFINICIJA KILOGRAMA

PROTOTIP
AVOGADRO PROJEKT
KIBBLE-OVA VAGA
NOVA DEFINICIJA
UTJECAJ NA KORISNIKE

PROTOTIP

1 kg je masa međunarodne pramjere (etalona) koja se čuva u međunarodnom uredu za mjere i utege (BIPM) u Sévresu.

- Odobren 1889. / CGPM
- 90 % Pt + 10 % Ir
- Valjak, $l = \phi = 39$ mm
- > 100 kopija

Izvor: BIPM

PROTOTIP

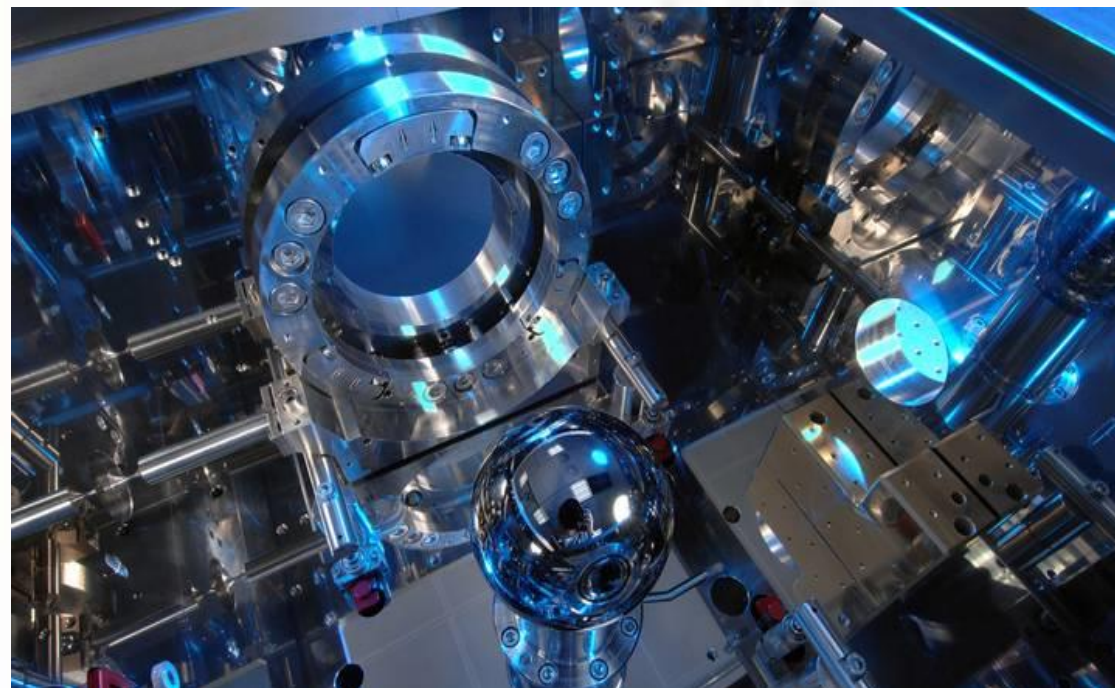
- $\Delta m \cong 50 \mu\text{g} / 100 \text{ god.}$ - Potreba redefinicije kg
- Planckova konstanta, $h = 6,626\ 070\ 15 \cdot 10^{-34} \text{ Js}$
- Zašto tek sad ?
- Dva različita i neovisna pristupa:
  - Avogadro project
  - Kibble-ova vaga

Množenjem mase jednog atoma izotopa ^{28}Si s ukupnim brojem atoma u kugli, dobiti će se masa kugle.

- Kugla od kristala izotopa ^{28}Si visoke čistoće (XRCD metoda).
- Sastoji se od homogene i čiste jezgre i tankog površinskog sloja oksida, $d \approx 2$ nm i mase m_{SL}

$$m_{\text{kugle}} = m_{\text{jezgre}} - m_{\text{deficit}} + m_{\text{SL}} \quad (1)$$

- m_{deficit} ..... utjecaj nečistoće kristala Si na masu jezgre. Glavne nečistoće u kristalima ^{28}Si su: C, O i N. Njihove koncentracije se mjere infracrvenom apsorpcijskom spektroskopijom.

Izvor: PTB

AVOGADRO PROJEKT

$$m_{\text{jezgre}} = N \cdot m(28\text{Si}) \quad (2)$$

$$N = \frac{8V_{\text{jezgre}}}{a^3} \quad (3)$$

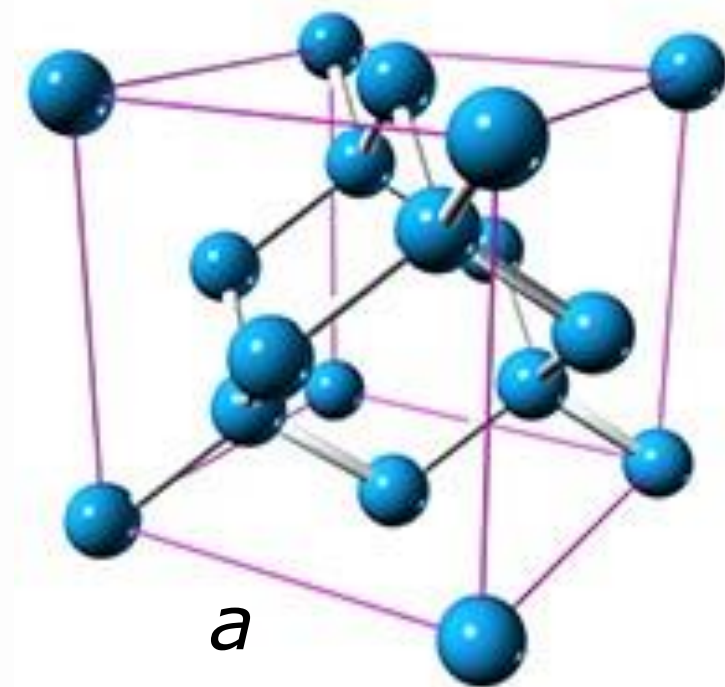
- Mjerenje parametra kristalne rešetke, a

- Mjerenje promjera jezgre kugle, D_{jezgre}

$$V_{\text{jezgre}} = \frac{\pi}{6} D_{\text{jezgre}}^3$$

$$m(^{28}\text{Si}) = \frac{M(^{28}\text{Si})}{N_A} \quad (4)$$

$N_A = 6.022\,140\,76 \times 10^{23} \text{ mol}^{-1}$ .... Određuje broj atoma, iona ili molekula u jednom molu neke tvari.

Izvor: [1]

AVOGADRO PROJEKT

$$M(28Si) = M_u \cdot Ar(28Si) \quad (5)$$

M_u = konst. molarne mase

$A_r(28Si)$ = rel. atomska masa ^{28}Si = konst.

$$N_A = \frac{M_e}{m_e} \quad (6)$$

Masa elektrona:

$$m_e = \frac{2h \cdot R_\infty}{c \cdot \alpha^2} \quad (7)$$

c = brzina svjetlosti = konst. α^2 = Sommerfeldova konst. R_∞ = Rydbergova konst.

Planckova konst. $h = 6,626\ 070\ 15 \cdot 10^{-34}$ Js

$$\text{Molarna masa elektrona: } M_e = M_u \cdot Ar(e) \quad (8)$$

$A_r(e)$ = rel. atomska masa elektrona = konst.

AVOGADRO PROJEKT

(3), (4), (5), (6), (7) i (8) => (2)

$$m_{\text{jezgre}} = \frac{8 V_{\text{jezgre}}}{a^3} \frac{A_r(^{28}\text{Si})}{A_r(e)} \frac{2h \cdot R_\infty}{c \cdot \alpha^2}$$

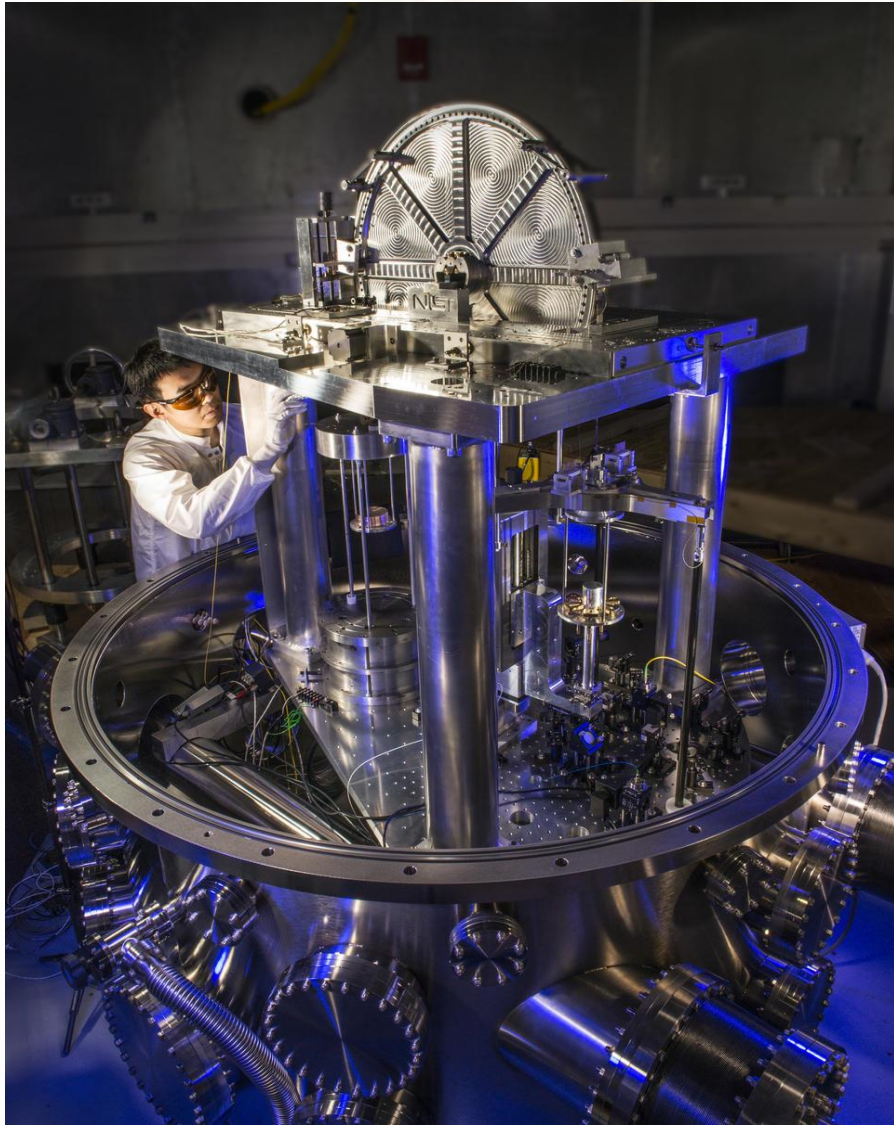
$$h = 6,626\ 070\ 15 \cdot 10^{-34} \text{ Js}$$

I obratno !

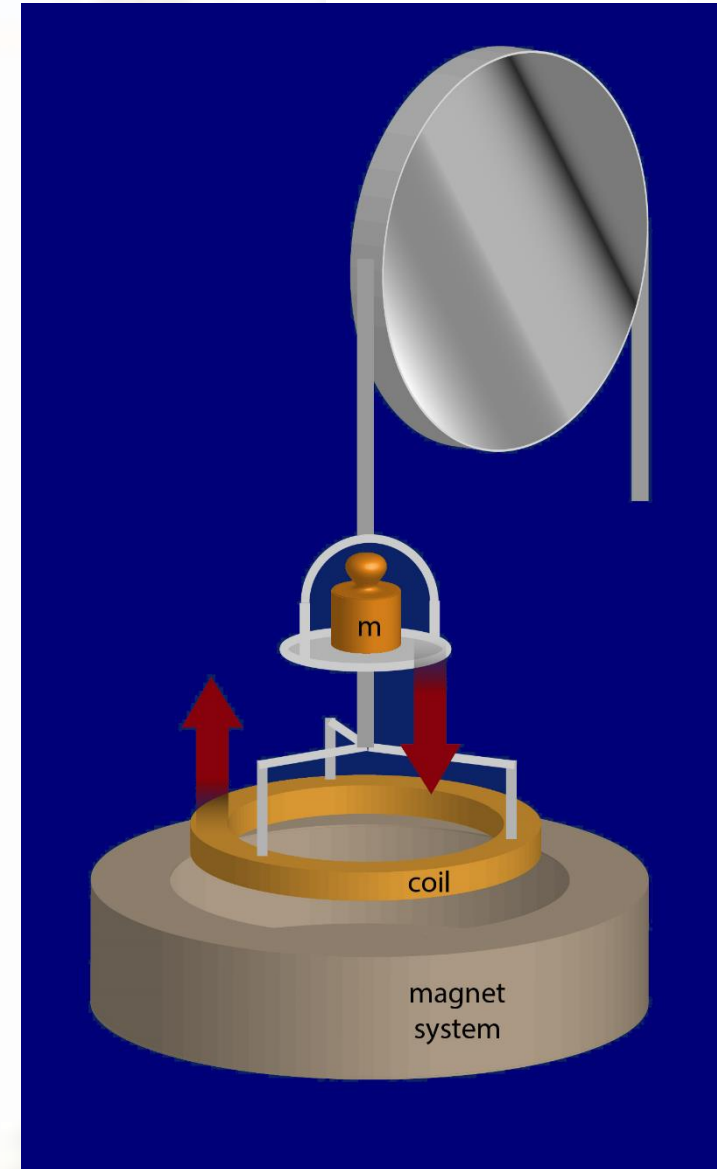

KIBBLE-ova VAGA

Ravnoteža između elektromagnetskih i mehaničkih sila izmjerenih tijekom dvije faze:
statička faza i
dinamička faza.

Izvor: NIST

Izvor: NIST

KIBBLE-ova vaga

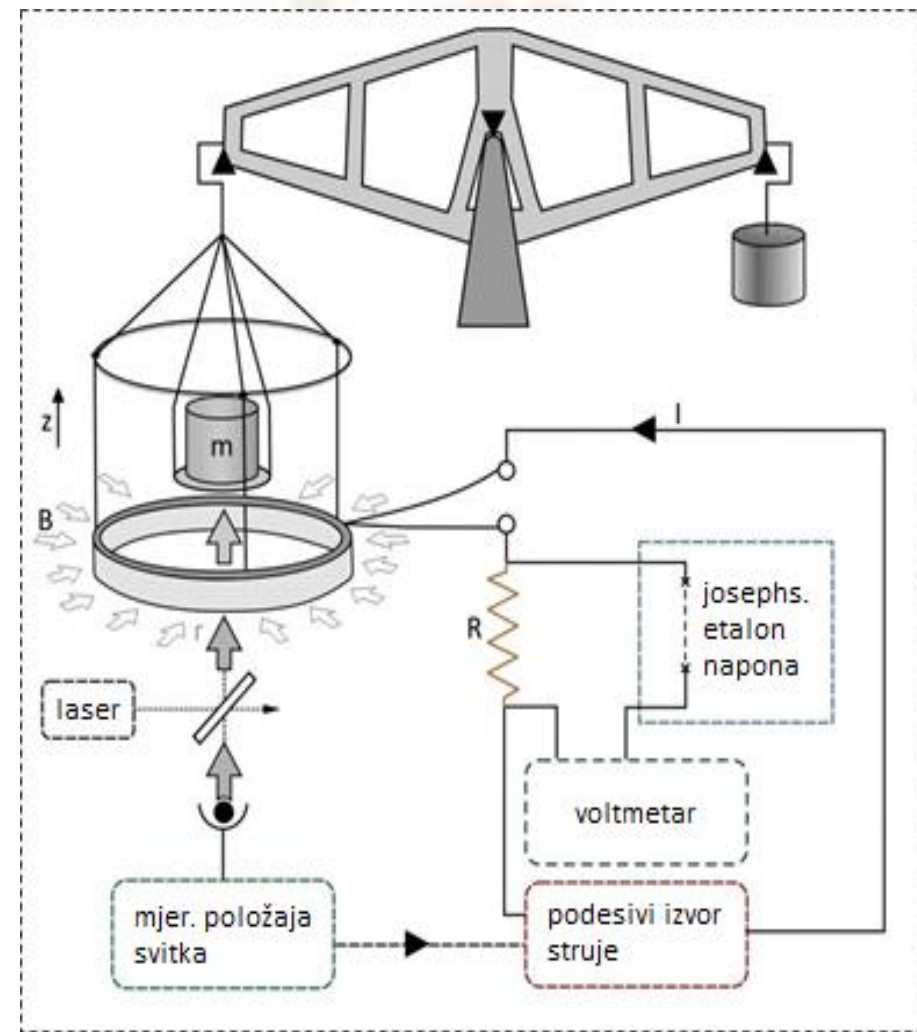
Statička faza:

- Svitak (L) se smješta u magnetsko polje (B).
- Svitak je kruto vezan s pliticom na kojoj se nalazi uteg (m).
- Mehanička sila: težina utega.
- Elektromagnetska (Lorentzova) sila: el. struja (I), koja prolazi kroz svitak u mag. polju
- I se podešava sve dok :

$$m \cdot g = B \cdot I \cdot L \quad (1)$$

Mjeri se:

jakost struje I i gravitaciono ubrzanje g .

Izvor: [2]

KIBBLE-ova VAGA

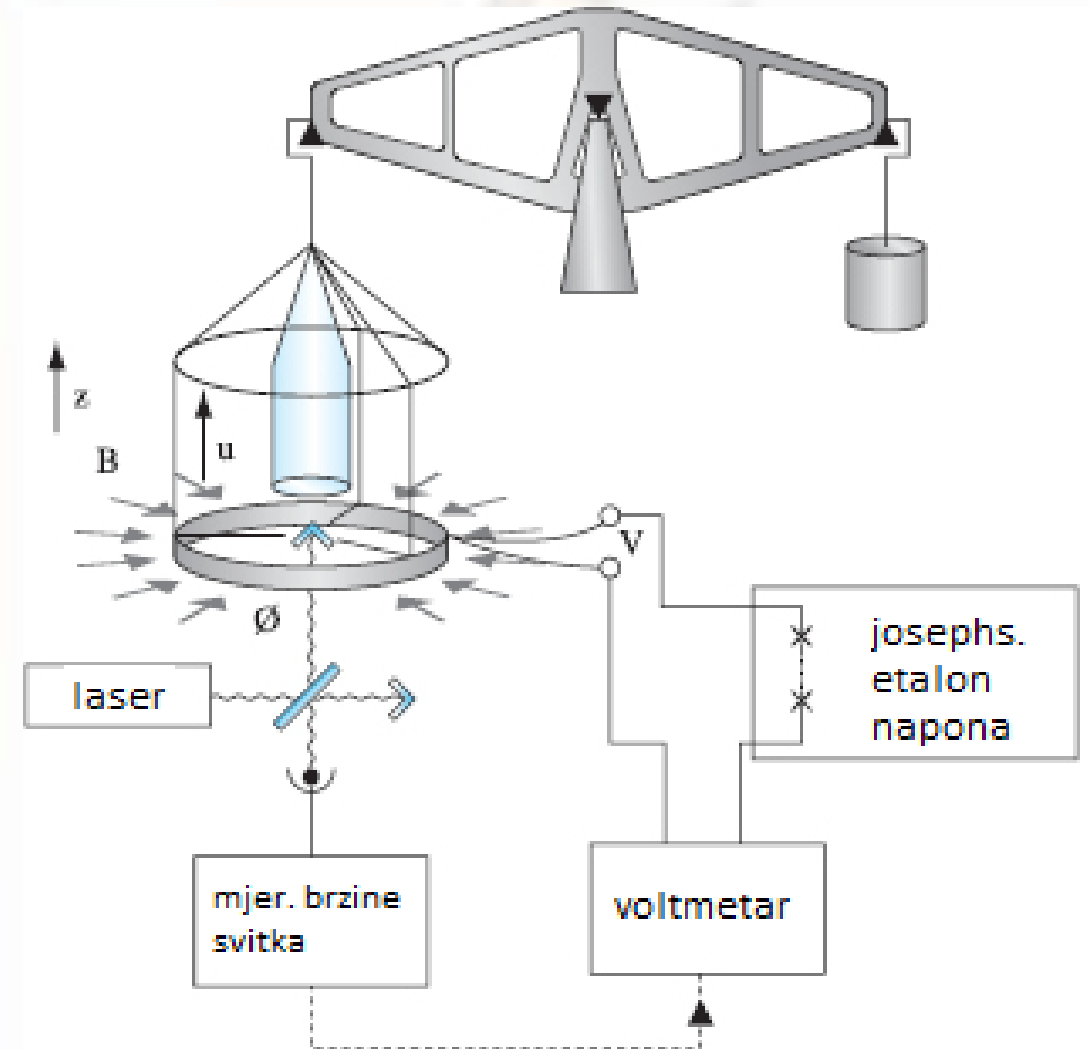
Dinamička faza:

- Uteg se izmješta s vage.
- Prekine se dovod I
- Svitak se pomiče okomito, unutar istog magnetskog polja (B) s konstantnom brzinom v_z ,
- U svitku se inducira električni napon U :

$$U = B \cdot v_z \cdot L \quad (2)$$

Mjeri se:

brzina svitka v_z i električni napon U .

KIBBLE-ova VAGA

Izjednačavanjem statičke (1) i dinamičke (2) faze, dobije se:

$$U \cdot I = m \cdot g \cdot v_z \quad (3)$$

Jednadžba (3) se može ostvariti pod pretpostavkom:

- vaga je u statičkoj fazi bila u idealnoj ravnoteži
- gibanje svitka u dinamičkoj fazi je u potpunosti određeno vertikalnom komponentom brzine.

Virtualna električna snaga ***UI*** se određuje pomoću Josephsonovog efekta i kvantnog Hallovoeg efekta.

KIBBLE-ova VAGA

Josephsonov efekt omogućuje da se napon U izrazi pomoću frekvencije f i temeljnih prirodnih konstanti:

$$U = \frac{h \cdot f_1}{2e} \quad (4)$$

Hallov kvantni efekt: kod određenih poluvodiča, u određenim uvjetima, diskretne vrijednosti Hallova otpora ne ovise o materijalu nego se mogu izraziti pomoću temeljnih prirodnih konstanti:

$$R_H = \frac{h}{n \cdot e^2} \quad (5)$$

Ohmov zakon:

$$I = \frac{U}{R} = \frac{h \cdot f_2}{2e} \cdot \frac{1}{R} \quad (6)$$

$h = 6,626\ 070\ 15 \cdot 10^{-34}$ Js – Planckova konst.

e ..... elementarni električni naboj = konst.

n ..... glavni kvantni broj = konst.

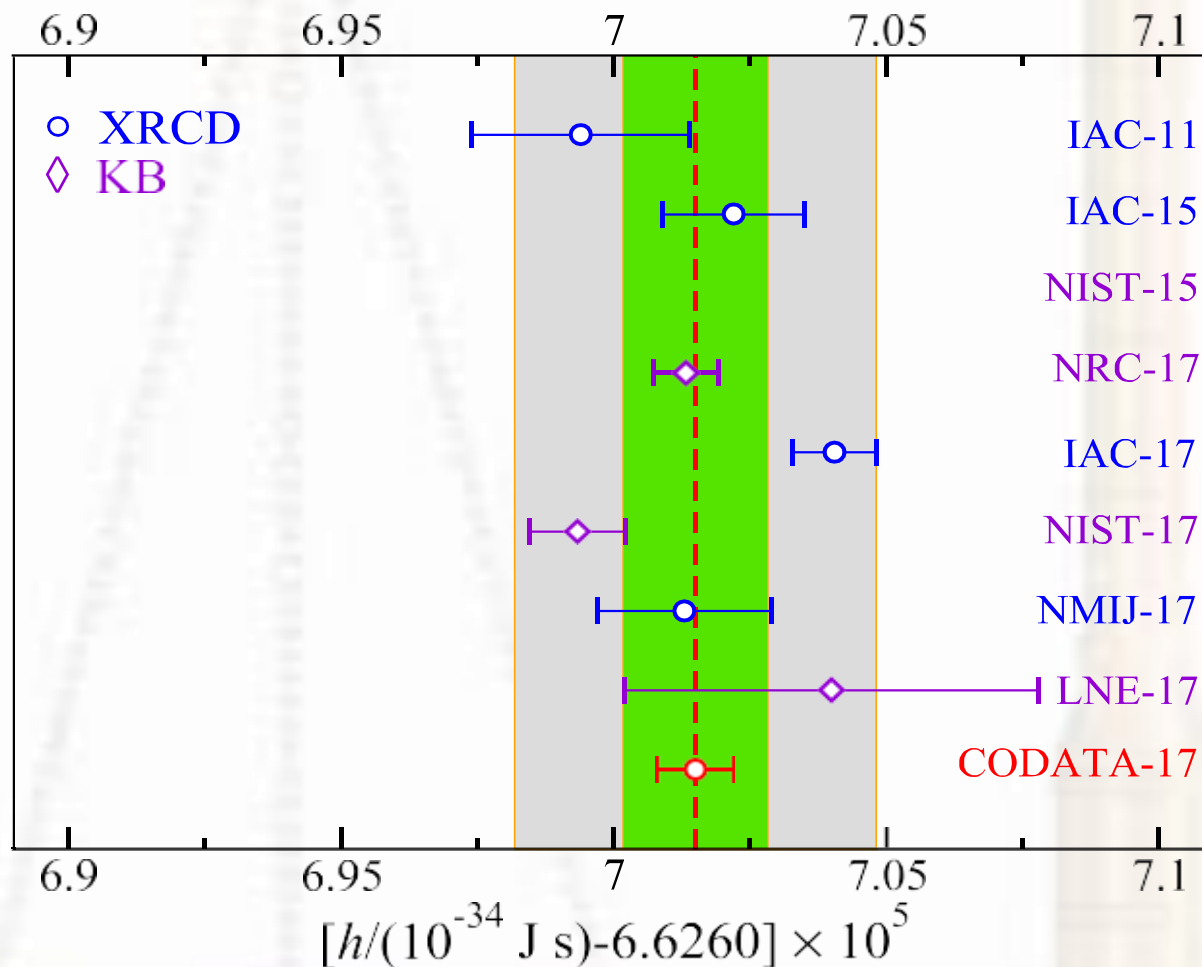
KIBBLE-ova VAGA

Princip ravnoteže virtualnih elektromagnetskih i mehaničkih sila (3) u kombinaciji s Josephsonovim efektom (4), Ohmovim zakonom (5) i Hallovim kvantnim efektom (6), određuje masu utega:

$$m = \frac{h \cdot f_1 \cdot f_2 \cdot n}{4g \cdot v_Z}$$

I obratno !

NOVA DEFINICIJA

- IAC - PTB (GER)
- INRIM (IT)
- IRMM (B)
- NIST (US)
- NMIA (AUS)
- NMIJ (J)
- NPL (UK)
- BIPM

- LNE (FR)
- NIST (US)
- NMIJ (J)
- NRC (CDN)

NOVA DEFINICIJA

Veličina		Vrijednost		Relat. stand. nesig. u_r
h	planckova konst.	$6.626\ 070\ 150(69) \times 10^{-34}$	J s	$1,0 \cdot 10^{-8}$
e	elementarni naboj	$1.602\ 176\ 6341(83) \times 10^{-19}$	C	$5,2 \cdot 10^{-9}$
k	boltzmannova konst.	$1.380\ 649\ 03(51) \times 10^{-23}$	J K ⁻¹	$3,7 \cdot 10^{-7}$
N_A	avogadrova konst.	$6.022\ 140\ 758(62) \times 10^{23}$	mol ⁻¹	$1,0 \cdot 10^{-8}$

Izvor: CODATA

CODATA (<http://www.codata.org/>)

- Međunarodni odbor za podatke za znanost i tehnologiju.
- Bavi se svim vrstama analize i vrednovanja kvantitativnih podataka dobivenih kao rezultat eksperimentalnih mjerenja i promatranja provedenih u fizici, kemiji, biologiji, geologiji i astronomiji.

NOVA DEFINICIJA

Kilogram, simbol kg, je SI jedinica mase. Ona se definira pomoću fiksne brojčane vrijednosti Planckove konstante h koja iznosi $6.626\ 070\ 15 \times 10^{-34}$ izražena u jedinici J s, što je jednako $\text{kg m}^2 \text{s}^{-1}$, pri čemu su metar i sekunda definirani pomoću c i $\Delta\nu_{\text{Cs}}$.

Izvor: <https://www.bipm.org/en/measurement-units/rev-si/>

c ..... brzina svjetlosti u vakuumu

$\Delta\nu_{\text{Cs}}$ .... frekvencija prijelaza hiperfinih razina osnovnog stanja atoma cezija 133

UTJECAJ NA KORISNIKE

Svakodnevni život - promjene će ostati nezapažene.

Školstvo – izmjena udžbenika.

Tehnologija – dugoročno - svaki put kad je čovječanstvo povećalo točnost i preciznost mjerenja, rezultat su bile bolje i naprednije tehnologije.

Znanost - napredak je odmah vidljiv - i kilogram i sve ostale osnovne jedinice imaju stabilnu osnovu - prirodne konstante.

Znanost - dugoročno - vrata za razvoj mjeriteljstva, inovacije i otkrića su širom otvorena

UTJECAJ NA KORISNIKE

- Lab. (Nac.) će morati prilagoditi svoje proračune mjerne nesigurnosti za mjerenja nakon 20. svibnja 2019. - Dodavanje $10 \mu\text{g}^*$ postojećoj nesigurnosti koju daje BIPM
- Vrijednosti mase u BIPM potvrdama ostaju važeće.
- Revidirati će se CMC-evi objavljeni u BIPM KCDB bazi podataka.

*Potvrde o umjeravanju izdane nakon 20. 05. 2019. uključivat će nesigurnost $10 \mu\text{g}$ IPK-a u odnosu na Planckovu konst. sve do završetka prve ključne usporedbe primarne realizacije kilograma.

BIBLIOGRAFIJA

[1] Realization of the kilogram by the XRCD method

Kenichi Fujii, Horst Bettin, Peter Becker, Enrico Massa, Olaf Rienitz, Axel Pramann, Arnold Nicolaus, Naoki Kuramoto, Ingo Busch and Michael Borys

[Metrologia](#), [Volume 53](#), [Number 5](#), 28. September 2016.

[2] The watt or Kibble balance: a technique for implementing the new SI definition of the unit of mass

Ian A Robinson and Stephan Schlamming

[Metrologia](#), [Volume 53](#), [Number 5](#), 28. September 2016.

[3] Practical requirements for the successful implementation and subsequent dissemination of the redefined kilogram

Stuart Davidson, James Berry and Kilian Marti

Vacuum [Volume 120, Part A](#), September 2015.

[4] Automatic Comparison of Weights and Mass Standards

Sławomir Janas, Michał Solecki, Tadeusz Szumiata and Kazimierz Pulaski

© Copyright by RADWAG Wagi Elektroniczne Radom 2017. Edition I

[5] Note on the impact of the redefinition of the kilogram on BIPM mass calibration uncertainties

Michael Stock, Director of Physical Metrology Department, BIPM

[6] CCEM Guidelines for Implementation of the 'Revised SI'

8/12/2017 Version 1.0

[7] The CODATA 2017 values of h , e , k , and N_A for the revision of the SI

D B Newell, F Cabiati, J Fischer, K Fujii, S G Karshenboim, H S Margolis, E de Mirandés, P J Mohr, F Nez, K Pachucki

[Metrologia](#), [Volume 55](#), [Number 1](#), 29. January 2018.

Hvala na pozornosti!

mladen.bezjak@dzm.hr